

V skladu z dosedanko prakso, ko se *Acta Ecclesiastica Sloveniae* v veliki meri posvečajo objavi virov, ki osvetljujejo obdobje reformacije in protireformacije, sta tudi v tej številki posvečena tej problematiki kar dva prispevka od treh. V prvem Iz protokolov ljubljanskih škofov, Protokol 1, 36—128, za leta 1599—1605, nadaljuje Metod Benedik delo, ki ga je začel že pred leti in objavil v tretji številki AES 1981. leta. Objavljeni podatki osvetljujejo dejavnost škofa Tomaža Hrena. Nanašajo se na ordinande, posvečevanje cerkva, birmovanje, urejanje pravnih odnosov z oglejskim patriarhom, nekaj malega na vizitacije in z njimi povezane protireformacije ter na siceršnje versko življenje naših prednikov. Pri branju tovrstnih tekstov se mora bralec vedno zavedati, da je bil takraten obseg ljubljanske škofije bistveno drugačen od sedanjega. Leta 1605 je bilo le 31 duhovnih postojank (od 64) na Kranjskem, od teh so le tri ležale na Dolenjskem. Za boljše razumevanje takratne situacije bi bilo zelo dobro, če bi nekdo objavil podatke tudi za ostala področja.

Ivan Škafar objavlja regeste, izbrane odlomke in izjemoma cele vsebine 145 dokumentov, ki se nanašajo na delovanje evangeličanov na Petanjcih v letih 1592—1637. Tega vprašanja se je Škafar lotil zato, ker so nekateri pretiravali pomen njihovega tamkajšnjega dela. Čeprav je bil velik del teh virov že objavljen v različnih publikacijah in za različne namene, pa tematsko zbiranje in objava teh virov rušita nekatere mite, ki so jim mnogi še zelo podvrženi. Čeprav vsi tisti, s katerimi polemizira, ne morejo ali pa niso sposobni odgovoriti, pa bo objava kljub temu zagotovo prej ali slej naletela na odmev. Zadnja posvetovanja o reformaciji so namreč pokazala, da mnogi še niso zreli za trezno presojo in da bi še vedno radi vztrajali pri črno-belem prikazovanju. Prispevek Ivana Škafarja uvaja Vilko Novak, ki opisuje življenje in delo pokojnega prijatelja. Iz spominskega članka je razvidna izredna delavnost pokojnika, ki ga okolica, bolj posvetna kot cerkvena, ni znala ustrezno ceniti. V mnogočem spominja Škafar na tiste naše ljudi pretekle dobe, ki niso samo govorili o ljubezni do naroda ali celo to le izkoriščali za lastno blagostanje, ampak so skušali to ljubezen tudi dokazati na način, za katerega so se čutili najbolj usposobljeni. Novak je prispeval tudi uvod v dokumente, ki ga je napisal v smislu njihovih pogovorov o obravnavani tematiki. Zdi pa se mi, da ga pokojni Ivan Škafar ne bi napisal tako ostro. S tem pa celotni članek ni nič izgubil, ampak kvečjemu pridobil.

Martin Jevnikar v prispevku Ivan Trinko pokrajinski svetovalec v Vidmu 1902—1923 osvetljuje del politične aktivnosti tega izjemnega Beneškega Slovenca. Sistematično je zbral njegove diskusije v pokrajinskem svetu v Vidmu, ter jih komentiral, s podatki zapisnikov in časopisov. Čeprav bo moral proučevalec Trinkovega političnega delovanja ponovno seči po originalih, pa je v Jevnikarjevem prispevku dovolj gradiva za dopolnitev našega znanja o Trinku. Njegovo delovanje v svetu je bilo omejeno na gospodarska in socialna vprašanja. Kot duhovnik in Slovenec je bil dvakratno hendikepiran. Večina je bila namreč liberalna in italijanska. Že njegova izvolitev je povzročila razburjenje. Kot vse kaže, se je zaradi konkretne politične situacije izogibal vsem terminom, ki bi lahko izzvali hujše prepire. Kljub temu pa ima avtor gotovo prav, ko trdi, da je bilo vedno jasno, čigave interese zastopa, kdo so njegovi ljudje in njegova dežela.

Z uvrstitvijo tega prispevka je uredništvo dokazalo, da namerava obravnavati ves slovenski prostor ne glede na državne meje. Ivan Trinko in Beneška Slovenija sta v naši pisani zgodovini kljub precejšnjemu naporu posameznikov, da bi stvari premaknili na bolje, še vedno bolj prisotna v načelih kot v praksi. Zato je Jevnikarjev prispevek toliko več vreden. Upajmo, da bo kmalu našel posnemalce. »Cedermacev« ni bilo tako malo v naši polpretekli dobi in niso bili le na zahodnih mejnih področjih naše Slovenije. Spomnimo se na primer pokojnega župnika Ignacija Murija iz Djekš na Koroškem, od čigar smrti bo preteklo letos že deset let.

Stané Grandá

Stefano Kociančič (1818—1883), un ecclesiastico al servizio della cultura fra Sloveni e Friulani, v: *Fonti e studi di storia sociale e religiosa* 1, Gorizia 1984, 130 strani.

Pred seboj imamo predavanja mednarodnega simpozija o slovenskem duhovniku, jezikoslovcu, zgodovinarju in kulturnem delavcu Stefanu Kociančiču, ki ga je organiziral inštitut za socialno in versko zgodovino v Gorici 20. januarja 1984. Predavanja tega simpozija so izšla kot prvi zvezek novo zasnovane zbirke *Fonti e studi di storia sociale e religiosa*.

Zbornik prinaša devet prispevkov, ki jih dopolnjuje Kociančičeva bibliografija v latinščini (103—107), hebrejščini (109) in slovenščini (111—130). Vsi prispevki so v italijanskem jeziku, slovenskemu bralcu pa je namenjen kratek povzetek v sloven-

ščini. Bogata in zanimiva vsebina zbornika nam približa podobo tega »pobožnega duhovnika, predirnega semitista, solidnega znanstvenika, uglednega knjižničarja, pomembnega proučevalca antične Cerkve, zgodovine župnij in lokalnih cerkva, zaslužnega gojitelja lingvistike...« (Fulvio Salimbeni, *Introduzione a Stefano Kociančič*, 9), ki ga je italijansko zgodovinopisje prezrlo samo zato, ker je bil duhovnik in Slovenec (L. Tavano, 86). Kociančič ni raziskoval zgodovine dvorov in velikih oseb, ni proučeval dokumentov diplomatov in dvornih pisarn evropskih velesil. Svoje delo je posvetil preprostemu verniku, kmetu in duhovniku, ki jih velike zgodovine navadno puste ob strani (10). Seveda Kociančič v svojem zanimanju za majhnega človeka ni bil ne edini in ne sam (15), ugotavlja Jože Pirjevec (*Il contesto culturale e sociale Sloveno dell'Ottocento*). Sodi v tisto generacijo slovenskih intelektualcev, ki je s svojim neutrudnim delom odločilno prispevala k oblikovanju slovenske kulture in politične zavesti v 19. stoletju (20). Ocena o Kociančičevem življenju in delu, kot nam jo je podal Franc Kralj (*La personalità ecclesiastica*), je več kot laskava. Oriše nam ga kot »moža neutrudnega študija, obsežnega znanja, poliglota, zgodovinarja, bibličnega strokovnjaka, pesnika, prevajalca, ljubitelja knjige, predvsem pa kot krepostnega in pobožnega moža, notranje in zunanje urejenega, bolj odmaknjenega javnosti, kakor svetovljana...« (20). Sledi vrsta prispevkov, ki nam osvetlujejo in vrednotijo Kociančičevo delo na posameznih področjih. Giuliano Tamani (*L'attività di semitista*) nam ga predstavi kot predavatelja vzhodnih jezikov, eksegeta in raziskovalca, in ugotavlja, da je na tem področju Kociančičevo delo še premalo ovrednoteno, čeprav si je npr. že s slovarjem hebrejskih okrajšav postavil trajen spomenik (34).

Podoba S. Kociančiča ne bi bila popolna brez prikaza njegovega prispevka slovenski kulturi (Branko Marušič, *Il contributo alla cultura slovena*). Bil je eden prvih narodnih buditeljev na Goriškem (42). Bil je prvi Slovenec, ki je pisal goriško zgodovino za Slovence, čeprav je bil v svojih izvajanjih morda premalo kritičen (43). Njegovo delo na leksikografskem in lingvističnem področju še čaka temeljitejšo obdelavo (43).

Zanimivo je, kako je Kociančič znal svoje vsestransko zanimanje povezovati s poklicem knjižničarja slovite semeniške knjižnice, ki jo je vodil celih 30 let (Ettore Fabbro, *L'opera del bibliotecario*). Najdaljši članek nam predstavi Kociančičevo delo na področju proučevanja krščanskih starin (Sergio Tavano, *Gli scritti sulle antichità cristiane*, 49—76). Presenetljiv je razpon Kociančičevega zanimanja. V njegovi bibliografiji zasledimo razprave s področja stare zaveze in obče krščanske starine, liturgije. Pisal je o mučencih in svetnikih prvih stoletij, o zgodovini župnij in verskih središč ter o umetnosti (76). Predaleč bi nas vodilo, če bi hotel podrobneje analizirati celoten članek Sergia Tamana. Verjetno pa avtor v svoji študiji le ni slučajno ali mimogrede opozarjal tudi na osebne značilnosti Kociančiča, ki o nikomer, tudi o tistih, ki so ga napadali, nikdar ni dal nobene negativne sodbe (54).

Kljub Grafenauerjevi, dokaj negativni oceni zgodovinske vrednosti Kociančičevih zgodovinskih spisov (43), mu Luigi Tavano (*Lo storico generale*) priznava, da je znal izluščiti socialno-kulturno in družbeno versko ozadje župnij in ustanov, ki jih opisuje (83). Kociančič je bil po njegovem mnenju pozoren tolmač ljudske duše, kulturni animator slovenskega ljudstva in prepisovalec dokumentov, ki so se nam mnogi ohranili samo v njegovem prepisu.

Prispevke zbornika obogati italijanski prevod Kociančičeve avtobiografije, ki jo je prevedel in opremil s skrbnimi in natančnimi opombami Marijan Breclj (*Vita del defunto Stefano Kociančič, professore del seminario teologico a Gorizia come è stata stesa da lui stesso*, 89—102).

Zbornik je brez dvoma dragocen prispevek k poznavanju slovenske zgodovine in slovenskega človeka na Goriškem in zasluži vso našo pozornost in pohvalo, tako zaradi temeljitosti in prizadevnosti avtorjev, ki so pri njem sodelovali, kot tudi po uredniški strani. Tiskovne pomanjkljivosti so tako neznatne, da o njih ne kaže izgubljati besed.

France M. Dolinar

Marjan Drnovšek: **Arhivska zapuščina Petra Grassellija 1842—1933**. Zgodovinski arhiv Ljubljana: Gradivo in razprave 6. Ljubljana 1983. 523 strani.

Peter Grasselli je pomembno, čeprav ne vrhunsko ime slovenske zgodovine. Rojen 1841 v trgovski družini v Kranju, se je brž po študiju prava v Gradcu in na Dunaju (1859—1863) začel aktivno udeleževati političnega in kulturnega življenja slovenske stranke v Ljubljani. Bil je odbornik Sokola, urednik in izdajatelj Triglava, nekaj časa tudi urednik Slovenskega naroda, igralec, prevajalec, kritik, podpredsednik in predsednik Dramatičnega društva, odbornik in podpredsednik Glasbene matice, podpredsednik in predsednik Slovenske matice, podpredsednik in predsednik Rdečega